

Sermaye Piyasasında Menkul Kıymetlerin Vergilendiril- mesi

A. Ercan YILDIRIM

Vergi Denetmeni

I- GENEL AÇIKLAMA

Hukuk literatürümüze ilk defa Menkul Kıymetler ve Kambiyo Bor-saları Kanunu ile giren "menkul kıy-met" kavramının Türk Ticaret Kanu-nu'nda (TTK) yer almadığı, Türk vergi mevzuatında "menkul kıymet" kavramı kullanılmakla birlikte tanı-mının yapılmadığı ve sadece men-kul kıymetlerden elde edilen gelirle-rin tanımlandığı görülmektedir.

Menkul kıymetin tanımına Ser-maye Piyasası Kanunu'nun 3'üncü maddesinin b bendinde yer veril-miştir. Buna göre menkul kıymetler, *"Ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatı-rım aracı olarak kullanılan, dönem-sel gelir getiren, misli nitelikte, seri halde çıkarılan ibareleri aynı olan ve şartları Kurul'ca belirlenen kıy-metli evraktır."*

Sermaye piyasalarında menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesi; gelir sağlama (mali) amacına yöne-lik Dolaysız (Doğrudan) Vergilendir-me ve piyasayı düzenleme gibi eko-nomik amaçları üstlenen Dolaylı Vergilendirme olmak üzere iki bi-çimde yapılmaktadır. Dolaysız ver-gilendirme; bu piyasadan elde edi-len *gelirlerin* (menkul sermaye ira-dı-değer artışı kazancı) vergilendi-rilmesidir. Dolaylı vergilendirme ise;

piyasada yapılan işlemlerin vergilendirilmesidir. Türk vergi sisteminde menkul kıymetlerin vergilendirilmesinde sadece dolaysız vergilendirme uygulanmaktadır¹. Ancak, belirli işlemler veya harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerde tarih boyunca Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerinin vergi sistemlerinde yer almıştır². Bu yazımızda tam ve dar mükellef gerçek kişilerde menkul kıymet gelirlerinin vergilendirme ilkeleri genel hatları ile açıklanacaktır.

II- MENKUL KIYMET GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Menkul kıymetler, yatırımcılarına iki türlü gelir sağlamaktadır. Bunlar; kar payı, faiz gibi dönemsel getiriye ifade eden kazançlar (menkul sermaye iradi) ile menkul kıymetlerin alım satımından doğan (değer artışı) kazançlardır. Aşağıda takip eden bölümlerde menkul sermaye iratları ile değer artışı kazançlarının vergilendirme rejimi açıklanacaktır.

A-Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi

1-Beyana Tabi Olmayacak Menkul Sermaye İratları

Tam ve dar mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen ve aşağıda belirtilen gelirlere ilişkin tutarlar ne olursa olsun beyan edilmeyecektir. Diğer gelir unsurları nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye dahil edilmeyeceği gibi beyan verme haddinin hesabında da dikkate alınmayacaktır. Bir başka deyişle; menkul sermaye iratlarının gayri safi tutarları toplamının 2003 yılı için belirlenen eşik değeri (12 milyar lira) aşım aşmadığının tespitinde, aşağıda sayılan menkul sermaye iratları dikkate alınmayacaktır.

1. GVK'nın Geçici 55'inci maddesine göre tevkif suretiyle vergilendirilen;
 - Türk Lirası ve döviz cinsinden elde edilen mevduat faiz gelirleri,
 - Özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları,
 - Repo gelirleri,
 - Menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kar payları,
2. 07/10/2001 tarihinden itibaren düzenlenen şahıs sigorta poliçeleri dola-

yısıyla elde edilen menkul sermaye iratları.

3. Kurumlar vergisi mükelleflerinin 31/12/1998 ve daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde ettikleri kazançların dağıtımı halinde, gerçek kişilerce elde edilen kar payları (GVK Geçici Md.62/2).

4. Kurumların karlarını sermayeye eklemek suretiyle gerçekleştirdikleri kar dağıtım işlemlerinde gerçek kişi ortaklarca elde edilen kar payları (243 Seri Nolu GVK GT).

2-Belirli Bir Tutarı Aşması Halinde Beyan Edilecek Menkul Sermaye İratları

Geliri sadece menkul sermaye iratlarından ibaret olan mükelleflerin elde ettikleri iratların gayri safi tutarları toplamının 12 milyar lirayı aşması halinde, vergi kesintisine tabi tutulmuş olanlar beyan edilmeyecektir. Vergi uygulamasında, tevkifat oranı sıfır olarak belirlenmiş kazançlar vergi tevkifatına tabi tutulmuş kabul edilmektedir. 2003 yılı için belirlenen **12 milyar liralık haddin** aşılması halinde beyan edilecek menkul sermaye iratları aşağıda sayılmıştır.

- o Hisse senedi kar payı geliri (GVK75/1),
- o Menkul kıymet yatırım ortaklıkları, gayrimenkul ve risk sermayesi yatırım fonu ve ortaklığından elde edilen kar payları (GVK 75/1),
- o Hazırlık dönemi faiz gelirleri (GVK 75/1),
- o İştirak hisselerinden doğan kazançlar (limited şirket ortaklarının, iş ortakları ortaklarının, ve komanditerlerin kar payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar dahil GVK 75/2),
- o Kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kar payları (GVK 75/3),
- o Her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile TKİ, KOİ ve Öİ tarafından çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (GVK 75/5),
- o Döviz, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerden elde edilen kar payları (GVK 75/5),

Menkul sermaye iratları toplamının 12 milyar lirayı aşıp aşmadığının tes-

pitinde indirim oranı ve istisna uygulanabilecek menkul sermaye iratlarının, indirim oranı ve istisna uygulandıktan sonra kalan kısımlarının dikkate alınması, bu iratların beyan edilmesinin gerektiği durumlarda ise indirim oranı ve istisna uygulandıktan sonra kalan kısımlarının beyan edilmesi gerekmektedir.

a-Tam Mükellef Kurumlardan Elde Edilen Kar Paylarında İstisna Uygulanması

01.01.1999 tarihinden önceki vergilendirme rejiminde, dağıtılsın dağıtılmasın dağıtılabılır dönem kazancı kurum bünyesinde stopaja tabi tutulmakta idi. 1998 ve önceki dönemlere ait dağıtılmamış kârların daha sonraki dönemlerde dağıtımı veya sermayeye eklenmesi durumunda kurum bünyesinde ayrıca stopaja tabi tutulmayacaktır. Kar payını elde eden kişilerce de beyan edilmeyecek diğer gelirleri için beyanname vermesi halinde de bu tutar dikkate alınmayacaktır (GVK geçici 62/1-a).

Tam mükellef kurumlardan 2003 yılında elde edilen kar payının brüt tutarının yarısı gelir vergisinden istisna olup, kalan tutar 12 milyar lirayı aşıyorsa beyan edilecektir (GVK 22 Mad.).1999-2002 tarihleri arasında sona eren hesap dönemlerinde elde edilen; kurumlar vergisinden istisna kazançlar ile yatırım indiriminden yararlanan kazançların dağıtımı halinde gerçek kişilerce elde edilen kar paylarında; kar payının net tutarına bu tutarın 1/9'u eklenerek bulunacak tutarın yarısı gelir vergisinden istisna olup, kalan tutarın eşik değeri aşması halinde beyan edilecektir. Ayrıca 1999 hesap dönemi kurum kazançlarından başlamak üzere, kârın sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmayacak ve gelir vergisi stopajı yapılmayacaktır.

ÖRNEK 1: Akpınar A.Ş.'nin 1998 yılı karı 20 milyar, 1999-2002 yılları karı 200 milyar lira olup, şirket; geçmiş yıl karlarının ortaklara hisseleri nispetinde 15.08.2003 tarihinde dağıtılmasına karar vermiştir. 1998 ila 2002 yıllarına ilişkin geçmiş yıl rakamları TTK uyarınca ilgili yedek akçeler ayrıldıktan sonra kalan dağıtılabılır tutarlar olup, Kurumlar Vergisinden istisna edilmiş kazançları içermemektedir. Şirketin % 50 hissesine sahip ortağı Bay (A)'nın elde ettiği kar payının vergilendirilmesi aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

Kar Payını Elde Eden Gerçek Kişilerde Vergilendirme

Açıklama	1998	1999-2002	Toplam
1- Elde Edilen Brüt Kar Payı (%50)	10.000.000.000	100.000.000.000	110.000.000.000
2- GV Tevkifatı (1 x%10)	-----	10.000.000.000	10.000.000.000
3- Net Kar Payı (1-2)	10.000.000.000	90.000.000.000	100.000.000.000
4-İstisna Edilen Kar Payı (1 / 2)	10.000.000.000	50.000.000.000	60.000.000.000
5-Vergiye Tabi Matrah (1-4)	-----	40.000.000.000	40.000.000.000
6- Hesaplanan GV			11.950.000.000
7- Mahsup Edilecek Tevkifat (2)			10.000.000.000
8- Ödenecek Gelir Vergisi (6-7)			1.950.000.000

Şirket ortağı Bay (A)'nın 2003 yılı içerisinde elde ettiği kar payı tutarı, aynı yıl için belirlenen eşik değeri aştığından, 2004 yılının mart ayının 15'inci günü mesai bitimine kadar yıllık gelir vergisi beyannamesi ile beyan edilmesi gerekmektedir.

Örneğimizdeki 1999 ila 2002 yıllarına ait dağıtılabılır karın *istisna kazanç* niteliği taşıması halinde ise; GVK'nın geçici 62'nci maddesi uyarınca bu kazanç üzerinden vergi tevkifatı yapılmayacaktır. Kar payını elde eden gerçek kişiler ise elde edilen kar payının net tutarına 1/9'unu ekleyecek ve yarısını beyan edecektir. Hesaplanan vergiden beyan edilen tutarın 1/5'i mahsup edilmek suretiyle ödenecek vergi tespit edilecektir.

b-Devlet Tahvili-Hazine Bonosu ve Eurobondlardan Elde Edilen Gelirlerde İstisna Uygulaması

4710 sayılı Kanun ile³ GVK'nın geçici 59'uncu maddesine eklenen ve daha sonra 4783 sayılı Kanun'un 8'inci maddesi ile ibareleri değişen hükümde; **26 Temmuz 2001 -31 Aralık 2003** tarihleri arasında ihraç edilen hazine bonosu ve devlet tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri ile bu kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan alım-satım kazançları için her yıl için belirlenen yenden değerlendirme oranında artırılmasıyla bulunacak tutar gelir vergisinden müstesna tutulmuştur. Maliye Bakanlığı, 245 Seri Nolu GVK Genel Tebliği'nde⁴, 2002 yılında uygulanacak istisna tutarını; 76 milyar 600 milyon lira olarak belirlemiştir. 2003 yılında uygulanacak istisna tutarını ise; 76 milyar 600 milyon

liranın 2002 yılı yeniden değ erleme oranı ile değ erlenmesi sonucu (76.600.000.000 x % 59,0 =) 121 milyar 794 milyon lira olarak belirlemiştir.

GVK'nın geçici 59'cu maddesinde düzenlenen devlet iç borçlanma senetlerine ilişkin olarak getirilen istisna h k m ; 26 Temmuz 2001 tarihinden (bu tarih dahil) sonra ihraç edilen eurobondlardan elde edilen faiz gelirleri ile alım-satım kazançları hakkında da uygulanacaktır⁵.

İstisna kapsamına giren söz konusu kazançlar için yıllık beyanname verilmeyeceği gibi, diğer gelirler dolayısıyla verilecek yıllık beyannameye de bu kazançlar dahil edilmeyecektir. İstisna, faiz gelirleri ile elden çıkarma dolayısıyla elde edilen diğer kazançlar toplamına uygulanacaktır. Bir gerçek kişinin, hem faiz hem de elden çıkarma dolayısıyla elde ettiği kazancının bulunması ve gelir toplamının istisna sınırını aşması halinde, istisnanın hangi kazançta uygulanacağı serbestçe belirlenebilecektir. İstisna; faiz gelirleri açısından indirim oranı, elden çıkarma dolayısıyla elde edilen diğer kazançlar açısından ise GVK'nın m k.81'inci maddesinde düzenlenen maliyet revizesi uygulandıktan sonra bulunan tutara uygulanacaktır.

Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinden farklı olarak Eurobond faiz gelirleri vergi tevkifatına tabi tutulmadığından, GVK'nın geçici 59'uncu maddesindeki istisna uygulaması sonrasında kalan tutarın 600 milyon lirayı aşması halinde tamamı beyan edilecektir⁶. Alım-satım kazancının tespitinde GVK'nın geçici 59'uncu maddesindeki istisna tutarının düşülmesi halinde, ayrıca GVK'nın m k.80'inci maddesinde yer alan 10 milyar liralık istisna uygulanmayacaktır.

3-600 Milyon Liralık Tutarı Aşmaması Halinde Beyan Edilmeyecek Menkul Sermaye İratları

GVK'nın 94'üncü maddesi uyarınca vergi tevkifatına tabi olmayan aşağıdaki gelirlerin tutarı ne olursa olsun beyan edilmesi gerekmektedir. 600 milyon liralık tutar bir istisna olmayıp, gelirin beyan edilip edilmeyeceğine yönelik tespitte dikkate alınacak bir haddedir. Bu had yukarıda belirtilen gelirlerin her biri için ayrı ayrı uygulanmayacak olup, bu gelirler ile vergi kesintisine tabi olmayan ve istisna uygulanmayan menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarının toplam tutarı dikkate alınacaktır.

o Yabancı şirketlerin hisselerinden elde edilen kar payları (GVK 75/1),

- o Yurt dışında kurulu yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarından elde edilen kar payları (GVK 75/1),
- o Adi komandit şirketlerde komanditer ortaklar tarafından elde edilen kar payı (GVK 75/2),
- o Yabancı ülkelerde ihraç edilen tahvillerden elde edilen faiz gelirleri (GVK 75/5),
- o Her türlü alacak faiz geliri (GVK 75/6),
- o Yurt dışındaki bankalardan elde edilen mevduat faiz gelirleri (GVK 75/7),
- o Off-shore (kıyı bankacılığı) hesaplarından TL veya döviz cinsinden elde edilen faiz gelirleri (GVK 75/7),
- o Hisse senedi ve tahvillerin vadesi gelmemiş kuponlarının satışından elde edilen gelirler (GVK 75/8),
- o İştirak hisselerinin sahibi adına henüz tahakkuk etmemiş kar paylarının devir ve temlik karşılığında elde edilen gelirler (GVK 75/9),
- o Her çeşit senetlerin iskonto edilmesi karşılığında elde edilen gelirler (GVK 75/10),
- o Eurobondlardan elde edilen gelirler .

3-İndirim Oranı Uygulanarak Beyan Edilecek Menkul Sermaye İratları

Döviz, altına veya başka bir değere endeksli olanlar ile döviz cinsinden ihraç edilenler hariç her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kar payları indirim oranı uygulamasından yararlanacaktır. Döviz, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen menkul sermaye iratlarının beyanında indirim oranının uygulanamayacaktır. 2003 takvim yılında elde edilen menkul sermaye iratlarına GVK'nın 76/2'inci maddesinde düzenlenen indirim oranı uygulanacaktır⁷.

-GVK'nın 75/5 numaralı bendinde sayılan her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi(TKİ), Kamu Ortaklığı İdaresi(KOI) ve Özelleştirme İdaresince (Öİ) çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,

-Her nevi alacak faizleri,

-Menkul kıymetler yatırım ortaklıkları (MKYO) ile gayrimenkul ve risk sermayesi yatırım fonu ve ortaklıklarından (RSYO) sağlanan kar payları,

B-Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Değer Artışı Kazançlarının Vergilendirilmesi

GVK'nın "**Diğer Kazanç ve İratlar**" başlıklı "Yedinci Bölüm", 4783 sayılı Kanunla⁸ yeniden düzenlenmiş; diğer kazanç ve iratlar grubuna giren gelir unsuru olarak vergiye tabi tutulacak kazanç ve iratlar; değer artışı kazançları ve arizi kazançlar olmak üzere iki grup altında toplanmıştır. Yapılan bu düzenlemeler çerçevesinde, hisse senetleri ile diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların vergilendirilmesi GVK'nın 80 ve takip maddeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

4783 sayılı Kanunla GVK'nın mükerrer 80/1'inci maddesinde 24.4.2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yapılan değişiklikle; gerçek kişiler tarafından ivazsız olarak iktisap edilen hisse senetleri ile üç aydan fazla süreyle elde tutulan ve Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında (İMKB) işlem gören hisse senetleri ve tam mükellefi kurumlara ait olan ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri **hariç** olmak üzere menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların değer artışı kazancı olduğu hükmüne bağlanmıştır.

Hisse senedi ile diğer menkul kıymetlerin alım satımından doğan kazançların bir takvim yılı içerisindeki "safi" tutarının 10 Milyar TL'yi aşması gerekmektedir. 4444 sayılı Kanunla ile belirlenen 3,5 milyar liralık kısmi istisna tutarı, 4783 sayılı Kanunla GVK'nın mükerrer 80'inci maddesinde yapılan düzenleme ile 10 Milyar TL'ye çıkarılmıştır. Böylece menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan değer artışı kazancının 10 Milyar TL'lik kısmı safi kazanca dahil edilmeyecek ve vergileme dışında kalacaktır. Ancak 2003 yılında elde edilen safi değer artışı kazancının tespitinde 10 milyar liralık kısmi istisna hisse senedi ve diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançlar ile Kanunda sayılan diğer değer artışı kazançlar için topluca bir defa uygulanabileceği dikkate alınmalıdır.

4369 ve 4444 sayılı Kanunlar ile yapılan düzenlemelerde menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların tespitinde *maliyet revizesi* ve GVK'nın 76'ncı maddesinin ikinci fıkrası uyarınca *indirim oranı (enflasyondan arındırma)* uygulaması olmak üzere mükelleflere iki farklı yöntem arasından

seçim yapma olanağı bulunmaktaydı.4783 sayılı Kanunla bu tercih hakkı ortadan kaldırılmış ve GVK'nın mük.81'inci maddesinde yapılan düzenleme ile sadece *maliyet revizesi* geçerli kılınmış; menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazancın tespitinde özellikle kısa vadeli alım-satım işlemlerinde gerçekçi sonuçlar vermeyen indirim oranı uygulamasına son verilmiştir⁹.

ÖRNEK 2:

Doktor Zihni Yalçın, serbest meslek faaliyetinden dolayı 2003 yılı içerisinde 5 milyar lira **safı kazanç** elde etmiştir. Mükellefin mesleki kazancının dışında şahsi tasarruflarını aşağıdaki yatırım araçlarında değerlendirdiği bilinmektedir. Zihni Bey, işyeri kira gelirinin beyanında götürü gider uygulamasını tercih etmiştir. Yıl içerisinde bu işyerinden tevkif suretiyle ödenen gelir vergisi 10 milyar, fon payı ise 1 milyar liradır. Özel sektör tahvili ve hisse senedinin vadesinden önce elden çıkarılmasından doğan alım-satım kazancı; maliyet revizesi ve GVK'nın mük.81'inci maddesinde düzenlenen 10 milyar liralık istisna tutarı dikkate alındıktan sonra bulunan değerlerdir.

(A) tipi yatırım fonu kar payı	32.000.000.000
(B) tipi yatırım fonu kar payı	9.000.000.000
Mevduat faiz geliri (TL-tevkifatlı)	17.000.000.000
Repo geliri (TL-tevkifatlı)	20.000.000.000
Off-shore hesaplardan döviz cinsinden faiz geliri (TL karşılığı)	10.000.000.000
26.07.2001'den sonra ihraç edilen eurobond faiz geliri (TL karşılığı)	132.000.000.000
Özel sektör tahvili alım-satım kazancı	12.000.000.000
Hisse senedi alım-satım kazancı	23.000.000.000
Gayrimenkul sermaye iradı (işyeri brüt, tevkifatlı)	50.000.000.000

GVK'nın Geçici 55'inci maddesine göre (A) ve (B) tipi yatırım fonu *kar payı geliri*, *mevduat faiz geliri* ile *repo geliri* beyan edilmeyecektir. *Off-shore hesaplardan elde edilen faiz geliri*, yurt dışında elde edilen gelir niteliğinde olup, Türk vergi kanunlarına göre vergi tevkifatına tabi tutulmadığından, 600 milyon liralık tutarın aşılması nedeniyle beyan edilmesi gerekmektedir. Mükellefin off-shore faiz gelirinin döviz cinsinden elde edilmesi nedeniyle indirim oranı uygulamasından yararlanamayacaktır.

26 Temmuz 2001 tarihinden sonra ihraç edilen eurobond faiz gelirinden, GVK'nın geçici 59'uncu maddesinde düzenlenen 121.794.000.000 TL'lık istisna tutarının düşülmesi sonrasında kalan tutar (132.000.000.000-121.794.000.000)=10.206.000.000 liralık eurobond faiz geliri de yıllık beyannameye dahil edilecektir. Maliye Bakanlığı'nın özelgesinde; eurobondlara kamu kağıdı niteliği kazandırılması nedeniyle GVK'nın 103'üncü maddesine göre tespit edilen eşik değerin (2003 yılı için 12 milyar lira) eurobond faiz gelirleri içinde aranması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Kişisel görüşümüz; kamu kağıtlarından farklı olarak eurobond faiz gelirleri üzerinden vergi tevkifatı yapılmaması nedeniyle; GVK'nın geçici 59'uncu maddesindeki istisna uygulaması sonrasında kalan tutar ne olursa olsun¹⁰ beyan edilmesi gerektiği yönündedir.

İşyeri kira gelirinin gayrisafi tutarı 2003 yılı için belirlenen eşik değeri aşması nedeniyle verilecek yıllık beyannameye *işyeri kira* geliri dahil edilecektir. Kesinti yoluyla ödenen gelir vergisi beyanname üzerinde mahsup edilecektir. Ancak 4842 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesine göre; 1.1.2004 tarihinden sonra verilecek yıllık gelir vergisi beyannamesi üzerinden hesaplanan gelir vergisi tutarından ayrıca fon payı hesaplanmayacağından, 2003 yılı içinde ödenen fon payı mahsup veya iadeye konu edilemeyecek; bu tutar kanunen kabul edilmeyen gider niteliği taşıyacaktır. 1 Ocak- 31 Aralık 2003 döneminde elde edilen beyana tabi menkul sermaye iratlarına ilişkin 2004 yılının Mart ayının (1 Mart – 15 Mart) onbeşinci günü akşamına kadar verilecek gelir vergisi beyannamesi aşağıdaki gibi olacaktır.

1	Serbest meslek kazancı	5.000.000.000
2	Off-shore faiz geliri	10.000.000.000
3	Eurobond faiz geliri	10.206.000.000
4	Menkul Sermaye İradı (2+3)	20.206.000.000
5	Hisse senedi alım-satım kazancı	23.000.000.000
6	Özel sektör tahvili alım-satım kazancı	12.000.000.000
7	Değer Artışı Kazancı (5+6)	25.000.000.000
8	İşyeri kirası	50.000.000.000
9	Götürü gider (8 x % 25)	12.500.000.000
10	Gayrimenkul Sermaye İradı (8-9)	37.500.000.000
11	Vergiye Tabi Matrah (1+4+7)	87.706.000.000
12	Hesaplanan gelir vergisi	30.032.400.000
13	Mahsup edilecek vergiler (-)	10.000.000.000
14	Ödenecek gelir vergisi (12-13)	20.032.400.000

C-Dar Mükellef Gerçek Kişiler İle Yurtdışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Durumu

Tam mükellef gerçek kişilerde olduğu gibi, dar mükellef gerçek kişilerde de kar payı, faiz gibi dönemsel getiriye ifade eden kazançlar *menkul sermaye iradı* olarak vergilendirilmekte iken, menkul kıymetlerin vade tarihinden önce elden çıkarılmasından sağlanan değer artışı kazançları *diğer kazanç ve irat* kapsamında vergilendirilmektedir.

GVK'nın "Kazanç ve iradın Türkiye'de elde edilmesi" başlıklı 7'nci maddesinde; dar mükellefiyete tabi kimselerin **menkul sermaye iratlarında; sermayenin Türkiye'de yatırılmış olması** halinde elde etmenin gerçekleşeceği, *diğer kazanç ve iratlarda* ise; **bu kazanç veya iratları doğuran işin veya muamelelerin Türkiye'de ifa edilmesi veya değerlendirilmesi**¹¹ halinde bu iratlar elde edilmiş sayılacaktır.

GVK 210 Seri No'lu Genel Tebliği'nin¹² 2'nci paragrafında yurt dışında oturan yurttaşlarımızın durumu açıklığa kavuşturulmuştur. Yurt dışında oturma veya çalışma izni bulunan vatandaşlarımızın büyük çoğunluğunun ailelerini de yanlarına alarak uzun süreden beri bulundukları yabancı ülkede yaşamaları dolayısıyla dar mükellefiyet kapsamında değerlendirilmiş olup, çalışmak amacıyla yurt dışında ikamet etmenin bu kapsamda değerlendirileceği açıklanmıştır. Buna göre, çalışma ve oturma izni olarak 6 aydan fazla bir süredir yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratları bakımından dar mükellefiyet esasında vergilendirilmeleri gerekmektedir. Bu vatandaşlarımızdan kesin dönüş yaparak Türkiye'de yerleşenler ile bir takvim yılı içinde 6 aydan fazla süreyle Türkiye'de oturanlar ise tam mükellefiyet esasında vergilendirileceklerdir.

Çalışma veya oturma izni olarak altı aydan daha fazla bir süredir yurt dışında yaşamakta olan Türk vatandaşları, Türkiye'de elde ettikleri vergi kesintisine tabi menkul sermaye iratları için tutarı ne olursa olsun beyanname verilmeyecektir. Türkiye'de elde edilen ve vergi kesintisine tabi tutulmayan menkul sermaye iratları ise yıllık beyanname ile beyan edilecektir.

Dar mükellef gerçek kişiler tarafından (yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları dahil), 2003 yılında elde edilen menkul sermaye iratlarında GVK'nın 7'nci maddesinde öngörülen **"sermayenin Türkiye'de yatırılmış olması"**, menkul kıymet alım-satım kazançlarında ise alım-satım işleminin Tür-

kiye'de yapılması ya da ödemenin Türkiye'de yapılması halinde vergilendirme gerçekleşecektir. Ödemenin yabancı bir ülkede yapılması halinde ise, Türkiye'de ödeyenin yada nam ve hesabına hareket edenin hesabına geçmesi halinde söz konusu olacaktır¹³.

ÖRNEK :

Demir Korkmaz, 10 yıldır Almanya'da ikamet eden bir Türk yurttaşı olup, 2003 yılında elde ettiği gelirlerin gayrisafi tutarları aşağıdaki gibidir:

Kar payı geliri	30.000.000.000
26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili faiz geliri	15.000.000.000
26.07.2001 tarihinden sonra ihraç edilen Hazine bonosu faiz geliri	40.000.000.000
A ve B tipi yatırım fonu kar payı geliri	11.000.000.000
Repo Geliri (tevkifatlı)	9.000.000.000
Döviz tevdiat hesabından elde edilen mevduat faiz geliri ¹⁴ (tevkifatlı)	25.000.000.000
Gayrimenkul sermaye iradı (işyeri, tevkifatlı)	7.000.000.000
Gayrimenkul sermaye iradı (konut) (götürü gider)	4.000.000.000

Oturma izni alarak altı aydan daha fazla bir süredir yurt dışında yaşamakta olan Demir Korkmaz, Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar bakımından *dar mükellefiyet* esasında vergilendirilecektir.(GVK md. 3 ila 6, Gelir Vergisi 210 Seri No.lu Genel Tebliği)

GVK'nın 86/2-a maddesine göre dar mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen kar payı gelirleri beyan edilmeyecektir. Devlet tahvili ile hazine bonosundan elde edilen faiz gelirleri tevkif suretiyle vergilendirildiğinden, aynı madde gereğince beyan edilmeyecektir. A ve B tipi yatırım fonu kar payı geliri, repo geliri ve döviz tevdiat hesabından elde edilen faiz geliri GVK'nın Geçici 55'inci maddesine göre beyan edilmeyecektir.

İşyeri kirasının brüt tutarı ile konut kirasının toplamının (7 milyar + 4 milyar)=11 milyar lira, 2003 yılı için belirlenen eşik değer in altında kaldığından, vergisi tevkif suretiyle ödenen işyeri kira geliri beyan edilmeyecektir. Konut kira geliri ise; 1.500.000.000 milyar liralık istisnanın üzerinde olduğu için beyan edilmesi gerekmektedir. İşyeri kira geliri beyan edilmeyeceğinden, kesinti oluyla ödenen vergiler, beyanname üzerinde hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmeyecek ve nihai vergi niteliği taşıyacaktır.

Demir Korkmaz'ın 2003 takvim yılı içerisinde Türkiye'de elde ettiği gelirlerden sadece mesken kira gelirini 2004 yılı Mart ayının onbeşinci günü akşamına kadar yıllık beyanname ile aşağıdaki gibi beyan edecektir.

1	Konut kira geliri	4.000.000.000
2	İstisna (GVK 21 Mad.)	1.500.000.000
3	Kalan (1-2)	2.500.000.000
4	Götürü gider (3 x % 25)	625.000.000
5	Gayrimenkul sermaye iradı (3-4)	1.875.000.000
6	Vergiye Tabi Matrah	1.875.000.000
7	Hesaplanan gelir vergisi	375.000.000
8	Mahsup edilecek vergiler (-)	--
9	Ödenecek gelir vergisi	375.000.000

D-Ticari İşletme Bünyesinde Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Ticari varlığa dahil bulunan nakdi veya para ile temsil edilen sermaye dolayısıyla elde edilen iratlar ticari kazancın bir unsuru olarak, ticari kazaca ilişkin hükümler çerçevesinde vergilendirilecektir. GVK'nın 75'inci maddesinin son fıkrası hükmüne göre, menkul sermaye iratlarının, GVK'nın 82'nci maddesinde değer artışı (menkul kıymet alım-satımı) kazançlarının; bunları sağlayan sahibinin ticari faaliyetine bağlı bulunduğu takdirde bu iratların ticari kazancın tespitinde dikkate alınacağı öngörülmüştür. Bu kapsamda, ticari işletme bünyesinde elde edilen menkul sermaye iratları ile menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan değer artışı kazançları ticari kazancın bir unsuru olarak değerlendirilecektir.

Ticari işletme bünyesinde elde edilen söz konusu kazançların ticari kazanç olarak vergilendirilmesinde; GVK'nın 76'ncı maddesinde düzenlenen "*indirim oranı*" ve Geçici 59'uncu maddesinde düzenlenen "*istisna*" uygulamasından yararlanılamayacaktır. Ticari işletme kapsamında elde edilen döviz cinsinden gelirlerde ana paranın kur farkları da vergilendirmede dikkate alınacaktır.

III-SONUÇ

Türk vergi sisteminde tam ve dar mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen menkul gelirleri; menkul sermaye iradı ve değer artışı kazancı olarak

vergilendirilmektedir. Çalışmamızda menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilme rejimi ana hatları ile açıklanmıştır. Aşağıda düzenlenen tablolarda, menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesine ilişkin bilgiler özet olarak verilmiştir¹⁵.

Tablo - 1 Kar Paylarının Vergilendirilmesi

1	Hisse Senedi Kar Payı Geliri (1998 ve önceki yıllara ait kazançlardan kaynaklanan kar payları)	Beyana tabi değildir (GVK Geçici 62)	Beyana tabi değildir (GVK Geçici 62)
2	Hisse Senedi Kar Payı Geliri (1999 ila 2002 yıllarına ait kurumlar vergisinden istisna kazançlardan kaynaklanan kar payları)	1999-2002 tarihleri arasında elde edilen kurumlar vergisinden istisna kazançlar ile yatırım indiriminden yararlanan kazançların dağıtımında elde edilen kar payının net tutarına bu tutarın 1/9'u eklenerek bulunan tutarın yarısı 12 milyarı aşarsa beyana tabi. Beyan edilen tutarın 1/5'i hesaplanan vergiden mahsup edilir	Beyana tabi değildir (GVK 86/2)
3	Hisse Senedi Kar Payı Geliri (1999 ve takip eden yıllarda elde edilen kurumlar vergisine tabi kazançlar ile 2003 yılı ve takip eden yıllarda edilen istisna kazançlardan kaynaklanan kar payları)	Ele geçen kar payının yarısı 12 milyar lirayı aşarsa beyana tabi (GVK 22). Kar payı üzerinden yapılan stopajının tamamı vergiden mahsup edilir.	Beyana tabi değildir (GVK 86/2).
4	Limited Şirket Kar Payı Geliri	3. satır ile aynı	Beyana tabi değildir (GVK 86/2)
5	Kurumların Yönetim Kurulu Başkan ve Üyelerine Verilen Kar Payı	3.satır ile aynı	Beyana tabi değildir (GVK 86/2)

Tablo-2. Devlet Tahvili-Hazine Bonosu-Eurobond Gelirlerinin Vergilendirilmesi

No	Mükellef Gelir Türü	Tam Mükellef Gerçek Kişi	Dar Mükellef Gerçek Kişi
1	26.07.2001'den önce ihraç edilen DT/HB Faiz Gelirleri	Enflasyondan arındırıldıktan sonra kalan tutar 12 milyar lırayı aşarsa beyana tabi . Döviz cinsinden ise enflasyondan arındırma yok Tevkifat % 0	Beyana tabi değildir. (GVK 86/2)
2	26.07.2001'den sonra ihraç edilen DT/HB Faiz Gelirleri (GVK Geçici 59)	İndirim oranı ve 121.794.000.000 liralık istisna sonrasındaki tutar 12 milyar lırayı aşarsa beyana tabi. Döviz cinsinden ise enflasyondan arındırma yok. Tevkifat % 0	Beyana tabi değildir. (GVK 86/2)
3	26.07.2001'den önce ihraç edilen DT/HB Alım-Satım Kazancı	Maliyet revizesi sonrasındaki tutar 10 milyar lırayı aşarsa beyana tabi.	Münferit beyanname ile 15 gün içinde beyan edilir.
4	26.07.2001'den sonra ihraç edilen DT/HB Alım-Satım Kazancı (GVK Geçici 59)	Maliyet revizesi ve 121.794.000.000 liralık istisna sonrasındaki tutar 10 milyar lırayı aşarsa beyana tabi.	Münferit beyanname ile 15 gün içinde beyan edilir.
5	26.07.2001'den önce ihraç edilen Eurobondlardan Elde Edilen Faiz Gelirleri	Tutarı ne olursa olsun beyan edilecek. Döviz cinsinden elde edildiği için enflasyondan arındırma yok. Tevkifat yok.	GVK'nın 7.Mad. çerçevesinde değerlendirilecektir.
6	26.07.2001'den sonra ihraç edilen Eurobondlardan Elde Edilen Faiz Gelirleri (GVK Geçici 59)	121.794.000.000 lırayı aşarsa beyana tabi. Döviz cinsinden elde edildiği için enflasyondan arındırma yok. Tevkifat yok.	5.satır ile aynı
7	26.07.2001'den önce ihraç edilen Eurobondlardan Elde Edilen Alım-Satım Kazancı	Döviz cinsinden elde edildiği için maliyet revizesi yok. 10 milyar lırayı aşan kısım beyana tabi.	5.satır ile aynı
8	26.07.2001'den sonra ihraç edilen Eurobondlardan Elde Edilen Alım-Satım Kazancı	Döviz cinsinden elde edildiği için maliyet revizesi yok. 121.794.000.000 lırayı aşan kısım beyana tabi.	5.satır ile aynı

Tablo-3. Hisse Senetlerinin Vergilendirilmesi

1	Borsada İşlem Gören Hisse Senetlerinde Değer Artışı Kazancı	İktisapdan itibaren 3 ay içinde elden çıkarılmalarda 10 milyar lirayı aşan kısım beyana tabi. Kazancın tespitinde maliyet revizesi yapılır	Münferit beyanname ile 15 gün içinde beyan edilir.
2	Borsada İşlem Görmeyen Hisse Senetlerinde Değer Artışı Kazancı	İktisapdan itibaren 1 yıl içinde elden çıkarılmalarda 10 milyar lirayı aşan kısım beyana tabi. Kazancın tespitinde maliyet revizesi yapılır.	1.satır ile aynı

Tablo-4. Diğer Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi

No	Mükellef Gelir Türü	Tam Mükellef Gerçek Kişi	Dar Mükellef Gerçek Kişi
1	26.07.2001'den önce ihraç edilen DT/HB Faiz Gelirleri	Enflasyondan arındırıldıktan sonra kalan tutar 12 milyar lirayı aşarsa beyana tabi	Beyana tabi değildir. (GVK 86/2)
2	Özel Kesim, TKİ, KOİ,Öİ ile 26.07.2001'den önce ihraç edilen DT/HB Faiz Gelirleri	Enflasyondan arındırıldıktan sonra kalan tutar 12 milyar lirayı aşarsa beyana tabi	Beyana tabi değildir. (GVK 86/2)
3	A ve B Tipi MKYF Katılma Belgeleri	Beyana tabi değildir. (GVK Geçici 55)	Beyana tabi değildir. (GVK 86/2)
4	MKYO/RSYO/GMYO Hisse Senedi Alım-Satım Kazancı	İvazlı iktisap edilenlerde süre koşulu olmaksızın vergiye tabi. Endeksleme/ sonrasında kalan tutarın 10 milyar lirayı aşan kısmı beyana tabidir.	Münferit beyanname ile 15 gün içinde beyan edilir.
5	Alacak Faiz Geliri	Tutarı ne olursa olsun beyan edilecek. Tevkifat yok. TL cinsinden olanlarda enflasyondan arındırma var	Münferit beyanname ile beyan edilir.
6	Mevduat Faizi, Repo, Faizsiz Kredi Verene Öd. Kar payı, K/Z Katılma Belgesi	Beyana tabi değildir. (GVK Geçici 55)	Beyana tabi değildir. (GVK 86/2)
7	Off-shore Faiz Geliri	5.satır ile aynı	GVK'nın 7.Mad. çerçevesinde değerlendirilecektir.
8	Diğer Menkul Kıymetlerin Değer Artış Kazancı	Maliyet revizesi sonrasında kalan tutarın 10 milyar lirayı aşan kısmı	Münferit beyanname ile 15 gün içinde beyan edilir.

NOTLAR

- 1 Ahmet EROL-A.Ercan YILDIRIM; "Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Doğan Kazançların Vergilendirilmesi", **Yaklaşım**, Sayı:134, Şubat 2004, s.63.
- 2 Celali YILMAZ; **Sermaye Piyasasında Vergilendirme**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:23, Ankara 1995, s.153.
- 3 24 Ekim 2001 tarih ve 24510 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- 4 28 Aralık 2002 tarih ve 24977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır
- 5 Maliye Bakanlığı'nın 11.12.2001 tarih ve 560-66321 sayılı Özelgesi.
- 6 Ayrıntı için bkz: Ahmet EROL-A.Ercan YILDIRIM; "Eurobond Gelirlerinin Vergilendirilmesi", *Mükellefin Dergisi*, Sayı:2,Şubat 2004, ss.25-37.
- 7 www.maliye.gov.tr. Erişim:10.02.2004.
- 8 9 Ocak 2003 tarih ve 24988 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- 9 EROL-YILDIRIM;a.g.m., s.65.
- 10 Eurobond faiz gelirlerinin beyan aşamasında; vergi tevkifatına tabi tutulmayan menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarının tamamı dahil için getirilen ve istisna niteliği taşımayan 600 milyon liralık beyan haddi dikkate alınmalıdır.
- 11 Değerlendirmeden maksat; ödemenin Türkiye'de yapılması veya ödeme yabancı memlekette yapılmışsa, Türkiye'de ödeyenin veya nam ve hesabına ödeme yapılanın hesaplarına intikal ettirilmesi veya karından ayrılmasıdır
- 12 6 Mart 1998 tarih ve 23278 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- 13 Şükrü KIZILOĞLU; "Yurtdışındaki Türklerin Türkiye'deki Gelirleri", **Hürriyet**, 22.11.2003
- 14 Döviz cinsinden elde edilen faiz gelirinin TL'ye çevrilmiş değeridir.
- 15 Tablolardaki bilgiler özet olup; makalenin ilgili bölümlerinde yapılan açıklamalar dikkate alınmalıdır.